

Голові разової спеціалізованої вченої ради з правом прийняття до захисту та розгляду дисертації на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 281 – «Публічне управління та адміністрування», доктору наук з державного управління, професору, завідувачу кафедри державного управління і місцевого самоврядування НТУ «Дніпровська політехніка»
Чикаренко Ірині Аркадіївни

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора наук з державного управління, професора Дрешпака Валерія Михайловича на дисертаційну роботу Гусаревич Наталії Володимирівни на тему «Впровадження новітніх цифрових технологій у виборчий процес в Україні», подану на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 28 «Публічне управління та адміністрування» за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування»

Актуальність теми дисертаційної роботи.

Актуальність теми поданої на захист дисертаційної роботи зумовлена потребами інноваційного розвитку України, зокрема щодо розробки та практичного впровадження цифрових технологій у різних сферах публічноуправлінської діяльності. Однією з таких актуальних сфер є сфера реалізації демократичних процедур у частині організації та проведення в Україні виборів.

У період до повномасштабного російського вторгнення в Україну цифрова трансформація суспільства та публічного управління стала важливою передумовою для удосконалення технологій адміністрування виборчого процесу як на загальнодержавному, так і на місцевому рівнях. Міжнародний досвід демонструє прийнятність упровадження цифрових технологій для забезпечення волевиявлення громадян та подолання недоліків традиційних форм реалізації виборчого права. А саме забезпечення реалізації активного та пасивного виборчого права за допомогою цифрових технологій є актуальним завданням подальшого реформування системи публічного управління в Україні.

Актуальність проблематики цифрової трансформації національної виборчої системи визначена й тим, що проведення наступних виборів в Україні у післявоєнний період буде зумовлювати потребу більш широкого використання цифрових технологій, ніж це було раніше. На користь цього твердження свідчать: світові тенденції у розвитку цифрового суспільства, позитивна динаміка цифрової грамотності серед громадян України, ступінь охоплення

території України мережею Інтернет, наявний досвід модернізації публічного управління й адміністрування, зокрема й сфері забезпечення виборчих прав громадян, високий ступінь готовності публічних інституцій до впровадження новітніх цифрових технологій, що можуть бути використані під час підготовки, проведення та адміністрування виборів.

Зазначене підтверджує актуальність і практичну значущість проведеного Н. В. Гусаревич дисертаційного дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційна робота виконана відповідно до плану наукових проєктів, що були реалізовані і реалізуються в Національному технічному університеті «Дніпровська політехніка», а саме: «Підвищення інтегральної компетентності в діяльності депутатів рад: зміст, засоби» № 0120U102593 (2019 – 2020 рр.), «Цифрова трансформація публічного управління» № 0122U002236 (2022 – 2024 рр.), «Забезпечення стійкості, ревіталізації та розвитку територій і громад в Україні» № 0122U002375 (2022 – 2024 рр.).

Ступінь обґрунтованості й достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій дисертаційної роботи.

Наукові положення дисертації Н. В. Гусаревич мають високий ступінь обґрунтованості, оскільки вони базуються на опрацюванні сучасних наукових розробок і досліджень зарубіжних та українських науковців щодо механізмів впровадження цифрових технологій на різних етапах організації та проведення виборчого процесу. Отримані авторкою розробки є результатом об'єктивного аналізу досліджуваних процесів, здійснених за допомогою сучасного наукового інструментарію.

Достовірність та обґрунтованість теоретико-методологічних положень, розробок, висновків і рекомендацій, представлених у дисертаційній роботі підтверджується коректністю постановки наукових і практичних завдань та їх реалізацією за допомогою комплексу методологічних та методичних прийомів.

Під час вибору методології наукового вивчення питань, що складають зміст дисертації, авторка продемонструвала глибоку теоретичну підготовку, запропонувавши комплекс методів, які дають можливість одержати максимально об'єктивне знання, зокрема такі:

- синергетична парадигма як синтезуюча складова методології дослідження процесів цифрової трансформації виборчих процедур;
- аналіз та синтез – при формуванні теоретико-методологічної бази дослідження;
- категоріальний і етимологічний аналіз – при уточненні базових дефініцій «цифровізація», «цифрова демократія», «цифрове врядування», «цифрові технології в публічному управлінні», «цифрові вибори», «цифрове голосування» тощо;
- компаративний аналіз – при узагальненні міжнародної практики організації та проведення цифрового голосування;

- описово-індуктивний – при дослідженні генезису цифрової демократії, новітніх форм політичної участі, а також впливу цифрових технологій на забезпечення реалізації виборчого права;
- системно-структурний – при аналізі факторів формування сприятливого середовища для впровадження цифрових технологій у виборчу систему;
- порівняльно-правовий – при дослідженні міжнародно-правових актів та стандартів цифрового голосування та проведенні порівняльного аналізу міжнародного досвіду застосування сучасних технологій голосування на базі цифрових технологічних рішень;
- формально-юридичний – при визначенні змісту нормативно-правових актів, виокремленні основних напрямів удосконалення законодавства для правового регулювання процедур застосування цифрових технологій у виборчому процесі.

Найважливіші наукові результати, що містяться в дисертації. Детальне ознайомлення зі змістом дисертаційної роботи та опублікованими науковими працями Н. В. Гусаревич дає підстави стверджувати, що основні положення, висновки і рекомендації, що представлені в дисертації, мають достатній рівень обґрунтованості, сформульовані самостійно та відображають особисті авторські здобутки.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що в роботі обґрунтовано комплекс концептуальних положень щодо впровадження новітніх цифрових технологій у виборчий процес України з урахуванням основних напрямів і глобальних трендів цифрової трансформації національних виборчих систем.

Основні результати, що характеризують елементи наукової новизни, полягають у тому, що:

уперше:

- розроблено та обґрунтовано комплекс наукових положень щодо впровадження цифрових технологій у виборчий процес в Україні;

удосконалено:

- понятійно-категоріальний апарат предметної сфери дослідження, зокрема: визначено дефініції термінів «цифровізація виборчого процесу», «цифрове голосування», «виборчий блокчейн»; розглянуто взаємозв'язок та співвідношення таких понять як: «цифрова демократія», «автоматизація виборчого процесу», «цифровізація виборчого процесу», «електронне голосування», «цифрове голосування»; запропоновано ввести поняття «цифрове голосування», «виборчий блокчейн» до юридичного тезаурусу;

- концептуальні підходи до трансформації виборчого процесу в умовах глобальної цифровізації та формування структури та основних елементів цифрової виборчої системи;

дістали подальшого розвитку:

– наукові положення щодо забезпечення: активного та пасивного виборчого права, достовірності результатів волевиявлення, можливостей дистанційного голосування в мережі Інтернет, формування списків та реєстрів виборців, участі інституцій громадянського суспільства в організації та контролі виборів; методології розробки програм і проектів цифрового голосування з використанням новітніх цифрових технологій з урахуванням розвитку формування органів публічної влади у повоєнний період;

– систематизація міжнародних правових інструментів регулювання цифровізації виборчого процесу та основних світових трендів та стандартів цифрового голосування;

– методологічні рекомендації на основі концептуальних та практичних положень, які можуть бути використані в процесі підготовки та організації загальнодержавних та місцевих виборів.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що основні концептуальні та практичні положення доведені до рівня практичних рекомендацій і можуть бути використані в процесі розроблення та реалізації державних програм з цифровізації форм політичної участі та виборчого процесу, зокрема, а також удосконалення чинних норм та оптимізації процесу нормотворення в рамках національного виборчого законодавства з метою впровадження новітніх цифрових виборчих технологій.

На підставі викладеного, вважаємо, що отримані у ході дисертаційного дослідження Н. В. Гусаревич наукові результати, висновки та пропозиції є достатньо обґрунтованими та характеризуються наявністю наукової новизни, а використані матеріали власних досліджень, представлені у наукових публікаціях авторки, свідчать про достовірність та належну апробацію отриманих результатів.

Практичне значення та впровадження одержаних результатів дисертаційної роботи.

Результати дисертаційного дослідження Н. В. Гусаревич використано у практичній діяльності такими органами місцевого самоврядування та організаціями для реалізації таких завдань:

– Дніпропетровською обласною радою при розробці регіональної програми інформатизації «Дніпропетровщина: цифрова трансформація» на 2023 - 2025 роки», затвердженої рішенням Дніпропетровської обласної ради від 14.10.2022 р. №216-13 VIII;

– Всеукраїнською асоціацією органів місцевого самоврядування «Асоціація міст України» в рамках реалізації Меморандуму про співробітництво з Міністерством цифрової трансформації України та місцевих проектів у сфері цифрового розвитку громад, а також під час підготовки та проведення навчальних заходів, тематичних семінарів, конференцій з питань використання сучасних цифрових технологій для підготовки та проведення місцевих виборів;

– Виконавчим органом Павлоградської міської ради Павлоградського району Дніпропетровської області у підготовці та проведенні місцевих виборів

2020 року (при складанні списків виборців, а також у використанні цифрових технологій під час інформаційного супроводження виборчого процесу) та реалізації політики з впровадження цифрових технологій в діяльності виконавчих органів, підготовки та проведенні заходів з підвищення кваліфікації посадових осіб місцевого самоврядування з питань розвитку цифрових компетентностей;

– Виконавчим органом Зеленодольської міської ради Криворізького району Дніпропетровської області під час організації виборчого процесу на місцевих виборах 2020 року та розробці Програми інформатизації Зеленодольської міської територіальної громади на 2023-2026 роки, затвердженої рішенням міської ради від 21.12.2022 р. № 1113;

– Верхівцевською міською радою Кам'янського району Дніпропетровської області при розробці місцевої Програми інформатизації Верхівцевської територіальної громади на 2022-2025 роки, затвердженої рішенням міської ради від 09.12.2022 р., № 757-36/VIII.

Повнота викладу основних положень дисертаційної роботи у наукових публікаціях.

Основні наукові результати дисертаційної роботи опубліковані у 12 наукових працях, із них: 7 статей у наукових фахових виданнях України, 1 підрозділ у колективній монографії, 4 публікації у матеріалах науково-практичних конференцій. Зміст авторського внеску у публікаціях у співавторстві визначено у переліку публікацій, який подано у дисертації.

Профіль видань та зміст наукових праць відповідають встановленим вимогам щодо повноти висвітлення отриманих результатів дисертаційного дослідження на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування» в галузі знань 28 «Публічне управління та адміністрування».

Таким чином, можна стверджувати, що основні результати дисертаційного дослідження Н. В Гусаревич достатньо повно оприлюднені до захисту дисертації.

Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності.

Наукові результати дисертації отримані автором особисто, а сама робота відповідає вимогам законодавства про авторське право і суміжні права. Щодо наукових публікацій, поданих авторкою у співавторстві, то в роботі чітко зазначено авторських внесок та зміст розробки. У дисертації знайшли використання лише ті ідеї і положення, які було сформовано та отримано автором особисто. При аналізі тексту дисертації та використаних джерел ознак порушення академічної доброчесності не виявлено. Дисертаційна робота не містить запозичених ідей інших авторів, у разі звернення до їх робіт подаються коректні посилання на відповідні джерела.

Дискусійні положення і зауваження до змісту дисертаційної роботи

Позитивно оцінюючи рівень наукових здобутків авторки, обґрунтованість висновків та пропозицій, представлених у дисертаційній роботі, необхідно відзначити і наявність дискусійних моментів, що викликають певні зауваження та пропозиції, зокрема такі.

1. У підрозділі 2.1. систематизовано підходи із забезпечення реалізації активного та пасивного виборчого права шляхом застосування цифрових технологій під час виборчого процесу. Проте, на нашу думку, авторка недостатньо уваги приділила проблематиці підвищення транспарентності (відкритості, мобільності, зручності) описаних технологій. Адже лише транспарентні системи можуть претендувати на безсумнівну довіру до їхньої коректної роботи, оскільки наявність хоча б одного закритого для перевірок аспекту у їх функціонуванні, неодмінно породжуватиме підозру в можливих фальсифікаціях і недовіру до самих систем. Відтак, питання щодо механізмів забезпечення довіри виборців до наявних та пропонованих технологій і систем, наш погляд, потребує окремого пояснення.

2. У підрозділі 2.3. авторка на прикладі держав з усіх континентів узагальнила світові практики впровадження цифрового голосування та привернула увагу до того, як при цьому застосовуються технології інтернет-голосування і змішані технології. Було продемонстровано, що проведення голосування суто за допомогою цифрових засобів застосовується вкрай обмежено. З огляду на це, варто було би більш докладно дослідити досвід подолання державами бар'єрів та перешкод, що виникали та виникають під час впровадження цифрового голосування, оскільки аналіз накопиченого досвіду різних держав дає змогу міжнародним інституціям розробляти єдині стандарти і вимоги щодо модернізації виборчого процесу з використанням новітніх цифрових технологій.

3. Погоджуємося з підходом авторки щодо структурування основних факторів формування сприятливого середовища для впровадження цифрових технологій у виборчий процес з розподілом їх на: соціально-політичні, операційно-технічні, правові. Проте, на наш погляд, серед факторів формування позитивного соціального контексту (група соціально-політичних факторів) (С. 179 – 180) не враховано повною мірою соціокультурний фактор, що, на нашу думку, полягає у потребі коригування вкоріненої в українській політичній культурі традиції толерування фальсифікаціям результатів виборів. Це особливо важливо з тих міркувань, що у повоєнний період існуватиме загроза зовнішнього втручання у процеси проведення голосування та встановлення результатів, яку слід розглядати не лише у контексті політичної, але й безпекової проблематики.

4. Поданий авторкою у вступі опис наукової новизни слід було би доповнити конкретизацією отриманих результатів. Зокрема, доцільно було би подати принаймні структуру комплексу наукових положень щодо впровадження цифрових технологій у виборчий процес в Україні, розроблених та обґрунтованих авторкою.

Утім, наведені зауваження не зменшують наукової та практичної цінності дисертаційного дослідження та його загальної позитивної оцінки.

Загальний висновок.

Подана на захист дисертаційна робота Н. В. Гусаревич на тему «Впровадження новітніх цифрових технологій у виборчий процес в Україні» характеризується чітко окресленою та належно аргументованою авторською позицією щодо дослідженої проблематики, обґрунтованими результатами, висновками і рекомендаціями, що свідчить про здатність здобувачки науково мислити, інтерпретувати теоретичний і практичний матеріал.

Дисертація є самостійною і завершеною науковою працею, в якій отримані нові результати, що у сукупності вирішують наукове завдання суттєвого значення для науки публічного управління, яка полягає в обґрунтуванні механізмів впровадження новітніх цифрових технологій у виборчий процес в Україні на всіх етапах організації та проведення волевиявлення.

Робота відповідає вимогам Постанови КМУ «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» від 12 січня 2022 р. № 44 та Наказу МОН «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» від 12.01.2017 р. № 40. Автор роботи Гусаревич Наталія Володимирівна заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування».

Офіційний опонент:

доктор наук з державного управління, професор,
професор кафедри журналістики Університету
митної справи та фінансів

Валерій ДРЕШПАК